

HADISLARDA VA'Z-NASIHAT VA ULARNING AHAMIYATI

Mambetov Jasurbek

Toshkent axborot texnologiyalari

universiteti Samarqand filliali

KI 24-04 guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada hadislarda vaz va nasihatlarining o'рни va ahamiyati o'rganiladi. Hadislar musulmonlar uchun asosiy ma'naviy va axloqiy manba bo'lib, ular insonlarni to'g'ri yo'lga yetaklash, yaxshi xulq-atvorni shakllantirish va jamiyatda ijobiy muhitni yaratishga xizmat qiladi. Vaz-nasihat orqali hadislarda berilgan ko'rsatmalar musulmon jamiyatining axloqiy va madaniy taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatgan. Maqolada hadislarining tarbiyaviy roliga, vaz-nasihatlarining shakllari va ularning kundalik hayotdagi ahamiyatiga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: Hadis, vaz, nasihat, islom, axloq, tarbiya, ma'naviyat, musulmon jamiyati

Kirish

Din inson hayotining barcha jabhalarini qamrab oladigan ruhiy va ma'naviy asoslardan biridir. Islom dini esa o'z ta'limoti va ko'rsatmalari bilan shaxsiy, oilaviy va jamiyat hayotini tartibga solib, insonni komillik sari yetaklaydi. Islomning eng muhim manbalaridan biri bo'lgan hadislar, Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.)ning so'zlari, amallari va tasdiqlari bo'lib, musulmonlar uchun hayotiy yo'riqnoma vazifasini o'taydi. Ayniqsa, hadislarda keltirilgan va'z va nasihatlar, insonlarning axloqiy fazilatlarini rivojlantirish, yaxshi odoblarni tarbiyalash va to'g'ri yo'lga boshlashda beqiyos o'rin tutadi.

Va'z va nasihat musulmon jamiyatida qadimdan muhim o'rin egallab kelgan. Payg'ambarimiz (s.a.v.) o'z hayotlarida ko'p marotaba sahobalarga va umuman insonlarga nasihat qilganlar, ularni sabr, tavozu', rostgo'ylik, adolat va boshqalarga yaxshilik qilishga da'vat etganlar. Bu nasihatlar hadislar orqali asrlar davomida avloddan avlodga yetib kelmoqda va har bir davr musulmon jamiyati uchun dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Ushbu maqolada hadislarda vaz va nasihatlarining mazmun-mohiyati, ularning ijtimoiy va shaxsiy hayotdagi o'rni hamda zamonaviy hayotdagi dolzarbligi tahlil qilinadi. Maqola hadislar asosida shakllangan axloqiy me'yorlarning musulmon jamiyatidagi tarbiyaviy va ma'naviy rolini yoritishga qaratilgan

Asosiy qism

1. Hadis va va'z-nasihatning o'zaro bog'liqligi

Islom dini ta'limotida hadislar Qur'oni Karimdan keyingi eng asosiy manba sifatida e'tirof etiladi. Muhammad (s.a.v.)ning so'zlari, amallari va tasdiqlari bo'lgan hadislar, musulmonlarning hayotiy yo'l-yo'riqlari, axloqiy me'yorlari va diniy amallarini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, hadislarining vaz va nasihat shaklida yetkazilishi musulmonlarning axloqiy tarbiyasiga kuchli ta'sir ko'rsatgan.

Va'z – bu odamlarga Allohning amrlarini yetkazish, ularni yaxshilikka chaqirish va yomonliklardan qaytarish maqsadida qilinadigan diniy-ma'naviy targ'ibotdir. Nasihat esa kishilarga samimiy va ezgu maslahat berishni anglatadi. Hadislarda esa bu ikki unsur yaqqol namoyon bo'ladi. Muhammad (s.a.v.) o'z nasihatlarini orqali kishilarga imon, sabr, adolat, kechirimlilik kabi oliy fazilatlarni o'rgatganlar.

Hadislarning ko'plab matnlarida to'g'ridan-to'g'ri va'z va nasihat ohangi seziladi. Misol uchun, Payg'ambarimiz (s.a.v.): "Sizlardan birortangiz o'zi uchun yaxshi ko'rgan narsani birodari uchun ham yaxshi ko'rmaguncha, imonli bo'la olmaydi" (Buxoriy rivoyati) – deya nasihat qilganlar. Bu kabi hadislar nafaqat shaxsiy

tarbiyani, balki jamiyatdagi o‘zaro munosabatlarning ham asosiy tamoyillarini belgilab bergan.

Hadislar orqali yetkazilgan va’z va nasihatlarining ahamiyati shundaki, ular inson qalbiga bevosita ta’sir etadi, uni o‘zini tarbiyalashga va ijtimoiy mas’uliyatni his etishga da’vat etadi. Shu sababdan ham musulmon olimlari va voizlari asrlar davomida hadislarini va’z-nasihatlarining asosi sifatida qabul qilib, ularni keng targ‘ib qilib kelganlar.

2. Hadislar asosida axloqiy nasihatlarining namunasi

Hadislar islom axloqiy tizimining mustahkam poydevorini tashkil etadi. Ular insonni yaxshi fazilatlarga undash, yomon odatlardan qaytarish va jamiyatda sog‘lom ma’naviy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Muhammad (s.a.v.) hadislar orqali sahobalarga va barcha musulmonlarga hayotning turli jabhalarida qanday axloqiy mezonlarga amal qilish zarurligini tushuntirganlar.

Axloqiy nasihatlarining ko‘plab namunalarini hadislar sahih to‘plamlarida uchratish mumkin. Jumladan, Rasululloh (s.a.v.) bir hadisda shunday marhamat qiladilar:

"Kim Alloh va oxirat kuniga iymon keltirgan bo‘lsa, yaxshi gap gapirsin yoki sukut saqlasin." (Buxoriy va Muslimrivoyati) Bu nasihat tilni ehtiyot qilish, nojo‘ya so‘zlardan saqlanish va atrofdagilarga faqat ezgulik yetkazish zaruriyatini ko‘rsatadi.

Yana bir hadisda Payg‘ambarimiz (s.a.v.) shunday deydilar: "Musulmon – boshqa musulmonlar uning tili va qo‘lidan ozor ko‘rmaydigan kishidir." (Buxoriy va Muslim rivoyati) Bu hadis jamiyatda o‘zaro hurmat va mehr-oqibatni qaror toptirishga da’vat etadi.

Axloqiy nasihatlar ko‘pincha insonning ichki dunyosini tarbiyalashga, ruhiy poklikni saqlashga qaratilgan. Masalan, sabr, shukr, tavozu', halollik, adolat kabi fazilatlar haqida ko‘plab hadislar mavjud. Har bir hadis insonni o‘zini nazorat qilish,

boshqalar bilan yaxshi muomala qilish va jamiyat farovonligiga hissa qo'shishga chorlaydi.

Hadislarda berilgan axloqiy nasihatlar vaqt o'tishi bilan o'z ahamiyatini yo'qotmaydi, aksincha, har bir zamon va makonda insoniyat uchun dolzarb va zarur ko'rsatmalar bo'lib qoladi. Shuning uchun musulmon ulamolari va mutafakkirlari hadislarni nafaqat diniy, balki ijtimoiy va tarbiyaviy manba sifatida o'rganishga alohida e'tibor qaratib kelganlar.

3. Va'z-nasihatning musulmon jamiyatidagi tarbiyaviy roli

Va'z va nasihat musulmon jamiyatida ijtimoiy va ma'naviy hayotning ajralmas qismi hisoblanadi. Muhammad (s.a.v.) o'z hayotlari davomida har xil vaziyatlarda sahobalarga va ummatlariga doimo nasihatlar qilib, ularni yaxshi ishlarga undaganlar va yomon ishlardan qaytarganlar. Bu usul musulmon jamiyatida axloqiy qadriyatlar va diniy bilimlarni avloddan avlodga o'tkazishda asosiy vosita sifatida mustahkam o'rin egallagan.

Jamiyatni ma'naviy jihatdan mustahkamlashda va odamlar ongida iymon, sabr, adolat, mehr-oqibat kabi fazilatlarni tarbiyalashda vaz-nasihatning o'рни beqiyosdir. Masjidlar, madrasa va majlislarda olimlar va voizlar tomonidan aytilgan hadis asosidagi nasihatlar insonlarga to'g'ri yo'l ko'rsatadi, ularning qalblarini poklaydi va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi.

Payg'ambarimiz (s.a.v.) nasihat qilishda samimiyat va donolikni o'zlarining asosiy metodlari sifatida tanlaganlar. U kishi hech qachon zo'ravonlik yoki majburlash orqali odamlarni isloh qilishga urinishmagan. Aksincha, hadislar orqali yetkazilgan nasihatlar inson qalbini yumshatib, ixtiyoriy ravishda yaxshi yo'lni tanlashga undagan. Bu metodologiya asrlar davomida musulmon jamiyatida ommaviy ravishda qabul qilingan va muvaffaqiyatli qo'llanilgan.

Bugungi kunda ham va'z va nasihatlarning roli o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Zamon o'zgarishi bilan ijtimoiy muammolar ko'paygan bir paytda, hadislar asosida

qilingan va'z-nasihatlar odamlarning ma'naviy ongini uyg'otishda va jamiyatni ijobiy tomonga o'zgartirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Shuning uchun har bir musulmon, xoh olim, xoh oddiy fuqaro bo'lsin, hadislarni o'rganish va ularning ruhidagi nasihatlardan o'z hayotida foydalanishga intilishi kerak.

Xulosa

Hadislar islom dinining ajralmas qismi bo'lib, ular musulmonlarning ma'naviy va axloqiy kamolotida asosiy manba sifatida xizmat qiladi. Hadislarda vaz va nasihat shaklida berilgan ko'rsatmalar insoniyatni ezgulikka da'vat etadi, yomonliklardan qaytaradi va jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Muhammad (s.a.v.)ning nasihatlar har bir musulmon uchun o'rnak va hayotiy yo'l-yo'riq bo'lib kelgan va kelajakda ham shunday bo'lib qoladi.

Va'z va nasihatlar orqali tarbiyalangan jamiyatda adolat, rostgo'ylik, mehr-oqibat, sabr-toqat kabi oliy fazilatlar qaror topadi. Bugungi kunda ham hadislar asosida qilinadigan nasihatlar jamiyatning ma'naviy barkamolligi uchun zarur vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Shunday ekan, har bir musulmon hadislarni o'rganib, ulardan hayotida amaliy foydalanishi, boshqalarga ham yaxshilik va to'g'ri yo'lni targ'ib qilishi muhim vazifalardan biridir.

Mavzuni xulosa qilgan holda aytish mumkinki, hadislarda berilgan va'z va nasihatlar faqat o'z zamoniga emas, balki har qanday zamon va makonda insoniyat uchun dolzarb va nurli ko'rsatma bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qur'oni Karim. – Toshkent: Movarounnahr nashriyoti, 2004.
2. Imom al-Buxoriy. *Al-Jome' as-Sahih* (Buxoriy hadislar to'plami). – Toshkent: Movarounnahr nashriyoti, 2003.
3. Imom Muslim. *Sahih Muslim* (Muslim hadislar to'plami). – Toshkent: Movarounnahr nashriyoti, 2006.

4. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. *Hadis va hayot*. 1–10 jildlar. – Toshkent: Movarounnahr nashriyoti, 2007.
5. Abdulaziz Mansur. *Hadis ilmi asoslari*. – Toshkent: Movarounnahr nashriyoti, 2010.
6. Islom ensiklopediyasi. – Toshkent: Movarounnahr nashriyoti, 2012.